

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

14ο Διεθνές Συνέδριο Βυζαντινῶν Σπουδῶν.— Ἀπὸ τὶς 6 ὡς τὶς 12 Σεπτεμβρίου συνήλθε στὸ Βουκουρέστι τὸ 14ο Διεθνές Συνέδριο Βυζαντινῶν Σπουδῶν. Τὴν Ὄργανωτικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Συνεδρίου, τοῦ ὁποίου τὴν τιμητικὴ προεδρία εἶχε ὁ Πρόεδρος τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου κ. Nicolae Ceaușescu, ἀποτελοῦσαν οἱ: V. Grecu (Πρόεδρος), M. Berza (Γεν. Γραμματεὺς) καὶ οἱ κ.κ. Em. Condurachi, Al. Elian, H. Mihăescu, Fr. Pall, E. Stănescu (πρόεδρος Γ. Γραμματεὺς), I. D. Ștefănescu, V. Vătășianu.

Τὸ Συνέδριο ἄρχισε μὲ μιὰ πανηγυρικὴ συνεδρίαση στὸ ὠραῖο κτίριο τοῦ «Ρουμανικοῦ Ἀθηναίου», ὅπου ἔλαβαν τὸ λόγος ὁ Γεν. Γραμματεὺς τῆς Ὄργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς ἀκαδημαϊκὸς M. Berza, καὶ ἀπὸ τοὺς ξένους συνέδρους οἱ P. Lemerle, Πρόεδρος τῆς Διεθνoῦς Ἐταιρείας, St. Runciman, V. N. Lazarev, καὶ G. Ostrogorski. Οἱ ὁμιλητὲς ἀναφέρθηκαν στὸ Ἀ΄ Βυζαντινὸ Συνέδριο, ποῦ ἐγίνε στὸ Βουκουρέστι τὸ 1924, καὶ ἐξῆραν τὴν προσωπικότητα τοῦ διαπρεποῦς βυζαντινολόγου καὶ ἱστορικοῦ N. Jorga.

Οἱ ἐργασίες τοῦ συνεδρίου διεξήγοντο στὸ κτίριο τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου. Ὅπως εἶχε προγραμματισθῆ, οἱ συνεδριάσεις τῆς ὀλομελείας (ποῦ γίνονταν τὶς πρωῖνές κυρίως ὥρες) ἀφοροῦσαν τὰ τέσσερα κεντρικὰ θέματα τοῦ Συνεδρίου, δη-δαλῆ: 1) Κοινωνία καὶ πνευματικὴ ζωὴ στὸν 14ο αἰῶνα, 2) Σύνορα καὶ συνοριακὲς περιοχὲς ἀπὸ τὸν 7ο ὡς τὸν 12ο αἰῶνα, 3) Ἡ κοσμικὴ τέχνη στὸ Βυζάντιο, 4) Τὸ Βυζάντιο καὶ ἡ Ρουμανία. Οἱ εἰσηγητὲς ποῦ εἶχαν ὀριστῆ ἀπὸ πρὶν ἀνέπτυσαν τὰ θέματα καὶ ἀκολουθοῦσε συζήτηση. Στους συνέδρους εἶχαν μοιραστῆ τυπωμένες οἱ εἰσηγήσεις καὶ οἱ συνηρηγῆσεις ὄλων τῶν κεντρικῶν θεμάτων.

Οἱ ἀπογευματινὲς συνεδριάσεις εἶχαν ὀρισθῆ γιὰ τὶς μικρότερες μεμονωμένες ἀνακοινώσεις τῶν συνέδρων, ποῦ ἀφοροῦσαν εἴτε τὰ ἴδια τὰ κεντρικὰ θέματα εἴτε ἄλλα, κατανεμημένα στὰ ἀκόλουθα τμήματα (sections): 1) Παλαιογραφία, κωδικολογία καὶ διπλωματικὴ, 2) Παπυρολογία, ἐπιγραφικὴ, ἱστορικὴ γεωγραφία, 3) Νομισματικὴ, σιγιλλογραφία, 4) Ἀρχαιολογία καὶ τέχνη, 5) Μουσικολογία, 6) Ἱστορία τῶν ἐπιστημῶν, 7) Διάφορα θέματα.

Τὴν Κυριακὴ 12 Σεπτεμβρίου στὸ κεντρικὸ ἀμφιθέατρο τοῦ Πανεπιστημίου ἐγίνε πρῶτα ἡ Γενικὴ Συνέλευση τῆς Διεθνoῦς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, ὅπου ἀνακοινώθηκαν οἱ εὐχὲς ποῦ εἶχαν διατυπωθῆ στὰ ἐπὶ μέρους τμήματα, καθὼς καὶ οἱ μεταβολὲς στὴ σύνθεση τοῦ Προεδρίου τῆς Ἐταιρείας. Γιὰ τὴν προσεχῆ πενταετία ἐξελέγησαν: Πρόεδρος Δ. Ζακυθινός, Γεν. Γραμματεὺς A. Pertusi, καὶ ἐπίτιμος Πρόεδρος ὁ ἔως τῶρα Πρόεδρος P. Lemerle. Ἀκολούθησε ἡ καταληκτικὴ Συνεδρίαση, ὅπου στὴν ἀρχὴ ὁ καθηγητὴς M. Berza συνόψισε τ' ἀποτελέσματα τοῦ Συνεδρίου, καὶ μίλησαν ὁ H. G. Beck, καὶ ἐκ μέρους τῶν ξένων συνέδρων ὁ A. Πολίτης, ὁ ὁποῖος εὐχαρίστησε τοὺς Ρουμάνους συναδέλφους γιὰ τὴν ὀργάνωση τοῦ Συνεδρίου καὶ τὴ φιλοξενία τους καὶ ἀναφέρθηκε εἰδικότερα στὴ σημασία τῶν βυζαντινῶν σπουδῶν γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ στοὺς ἰδιαίτερους ἱστορικοὺς δεσμοὺς ποῦ συνδέουν τὸν ρουμανικὸ καὶ τὸν ἑλληνικὸ λαό. Στὸ τέλος ὁ νέος Πρόεδρος τῆς Διεθνoῦς Ἐπιτροπῆς, ἀκαδημαϊκὸς Δ. Ζακυθινός, ἐπλεξε τὸ ἐγκώμιο τοῦ ἀπερχομένου προέδρου P. Lemerle. Ἐδρα τοῦ 15ου Συνεδρίου, ποῦ θὰ συνέλθῃ μετὰ πέντε χρόνια, τὸ 1976, ὀρίστηκε ἡ Κύπρος.

Στό Συνέδριο έλαβαν μέρος 600 περίπου συνέδριοι από όλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου, καὶ ἔγιναν 24 εἰσηγήσεις γιὰ τὰ κεντρικὰ θέματα καὶ 237 ἐπὶ μέρους ἀνακοινώσεις. Οἱ ἐργασίες εἶχαν ὀργανωθῆ ἄριστα καὶ ἔγιναν μέσα σ' ἓνα περιβάλλον ἐγκάρδιο καὶ φιλόξενο. Ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ἡ συμμετοχὴ ἦταν ἀξιόλογη· ἔλαβαν μέρος ἀκαδημαϊκοί, καθηγητὲς καὶ ἄλλοι ἐπιστήμονες, οἱ ὁποῖοι ἔκαμαν ἀνακοινώσεις ἢ εἰσηγήσεις, σημειώθηκαν ὁμως καὶ ἀρκετὲς ἀπουσίες. Ἐλαβαν μέρος (ἀλφαβητικὰ): Σοφία Ἀντωνιάδη, Β. Ἀτσαλός, Λ. Βρανούσης, Ἔρα Βρανούση, Δ. Ζακυθινός, Ι. Καραγιαννόπουλος, Γρ. Κασιμάτης, Μ. Μαντουβάλου, Χ. Μπούρας, Μ. Νυσταζοπούλου - Πελεκίδη, Ν. Οἰκονομάκης, Μ. Οἰκονομίδη - Καραμεισσήνη, Β. Παπούλια, Λ. Πολίτης, Δ. Σερεμέτης, Α. Στράτος, Εὐ. Χρυσός. Στὶς ἐπίσημες γλώσσες τοῦ Συνεδρίου περιλαμβάνονταν καὶ τὰ ἑλληνικὰ ὥστόσο οἱ περισσότεροι Ἕλληνες συνέδριοι προτίμησαν νὰ κάμουν τὴν ἀνακοίνωσή τους σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς διεθνεῖς γλώσσες (κυρίως γαλλικὰ ἢ γερμανικὰ). Ἄς σημειωθῆ ὅτι ἑλληνικὰ (καὶ μάλιστα σὲ δημοτικὴ) ἔγινε ἡ ἀνακοίνωση ἑνὸς ξένου νεοελληνιστῆ, τοῦ Arnold van Gemert (Ὁλλανδία).

Στὸ πλαίσιο τῶν ἐργασιῶν τοῦ συνεδρίου εἶχε ὀργανωθῆ μιὰ πολὺ ἐνδιαφέρουσα ἐκθεση βιβλίων ἀναφερομένων στὶς Βυζαντινὲς σπουδές. Ἐπίσης στὶς 9 Σεπτεμβρίου ὀργανώθηκε ἐκδρομὴ στὶς μεσαιωνικὲς πρωτεύουσες τῶν ἡγεμόνων τῆς Βλαχίας Curtea de Arges καὶ Tirgoviște. Συναυλίες καὶ θεατρικὲς παραστάσεις εἶχαν ἐπίσης ὀργανωθῆ τὶς βραδυνὲς ὥρες γιὰ τοὺς συνέδρους, ὅπως ἐπίσης καὶ ἓνα ἰδιαίτερο πρόγραμμα γιὰ τὶς κυρίες καὶ τὰ συνοδὰ μέλη. Ἰδιαίτερα ἀξίζει νὰ μνημονευθῆ μιὰ λαμπρὴ ἐκθεση στὸ Μουσεῖο Τέχνης τῆς Ρουμανικῆς Δημοκρατίας μὲ θέμα: «Ὁ βυζαντινὸς πολιτισμὸς στὴ Ρουμανία».

ΛΙΝΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ

1ο Διεθνὲς Συνέδριο Εὐρωπαϊκῆς Ἐθνολογίας.— Συνήλθε στὸ Παρίσι, 24-28 Αὐγούστου 1971, ὀργανωμένο ἀπὸ τὴ Διεθνή Ἑταιρεία Ἐθνολογίας καὶ Λαογραφίας (SIEF), μὲ τὴ συνεργασία τῶν Μουσείων: Λαϊκῶν Παραδόσεων τῆς Γαλλίας (Arts et Traditions Populaires) καὶ Ἀνθρώπου (Musée de l'Homme). Ὁ ὅρος «Εὐρωπαϊκὴ» Ἐθνολογία δὲν ἀπέκλεισε μελετητὲς ἀπὸ τὶς ἄλλες ἡπείρους, ὅταν τὰ θέματά τους ἀναφέρονταν στὴν εὐρωπαϊκὴ λαογραφία καὶ ἔθνογραφία. Οἱ ἀνακοινώσεις χωρίστηκαν στοὺς ἐννιά παρακάτω τομεῖς: 1. Βιβλιογραφία, 2. Ἀγροτικὰ ἐργαλεῖα καὶ τεχνικὴ, 3. Λαϊκὴ ποίηση, 4. Λατρευτικὰ ἔθιμα, 5. Λαϊκὴ ἀρχιτεκτονικὴ, 6. Οἰκογενειακὴ ὀργάνωση καὶ ἔθιμα, 7. Κινηματογράφος, 8. Λαογραφία ἐθνικῶν κοινοτήτων, 9. Λαογραφικὰ Μουσεῖα. Παράλληλα καὶ σὲ πλήρεις συνεδρίες ἀναπτύχθηκαν γενικότερα θέματα, ὅπως: «Προβλήματα Εὐρωπαϊκῆς Ἐθνολογίας» (καθηγ. Mihai Pop), «Γλωσσικὰ συστήματα κοινωνικῆς ἐπαφῆς: ὁ προφορικὸς, ὁ «χειρονομικὸς» καὶ ὁ μουσικὸς λόγος» (καθηγ. Julien Greimas) καὶ «Σύγχρονες μουσειολογικὲς ἐφαρμογὲς τῶν Ἐθνογραφικῶν δεδομένων» (Jean Cuisenier, Διευθυντὴς τοῦ Μουσείου Α.Τ.Ρ.).

Ἀπὸ ἑλληνικὴ πλευρὰ στὸ Συνέδριο ἔγιναν οἱ ἑξῆς ἀνακοινώσεις:

1) Οἱ ἐπιπτώσεις τοῦ τουρισμοῦ καὶ τοῦ ἐμπορίου στὴν ἀθηνικότητα τῶν λατρευτικῶν ἔθιμων στὴν Ἑλλάδα (Δημ. Σ. Λουκάτος).

2) Ὁρησκευτικὲς διακοσμῆσεις στὰ μέσα συγκοινωνίας στὴν Ἑλλάδα (Γεωργία Ταρσούλη).

3) Ἡ δομὴ τῶν βαπτιστικῶν ὀνομάτων στὴν ἑλληνικὴ κοινωνία, ὡς ὄργανο μελέτης κοινωνικῶν φαινομένων (Νικόλαος Βερνίκος).

4) Τὰ ρεμπέτικα: τὸ ἑλληνικὸ λαϊκὸ τραγούδι σὲ μιὰ κοινωνικὴ τάξη. Τὸ ἀστικὸ ὑποπρολεταριάτο (Στάθης Δαμιανάκος).

Ἡ Διεθνὴς Ἐταιρεία Ἐθνολογίας καὶ Λαογραφίας (SIEF).— Ἰδρυμένη τὸ 1964 στὴν Ἀθήνα (μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ Δ. Συνεδρίου Λαϊκῶν Ἀφηγήσεων), διάδοχος τῆς παλιότερης CIAP (1928) καὶ προσαρτημένη στὴ Δ. Ἐνωσὴ Ἀνθρωπολογικῶν καὶ Ἐθνολογικῶν Ἐπιστημῶν (UNISEA), ἀνανέωσε τὸν τίτλο καὶ τὸ προεδρεῖο τῆς, σὲ γενικὴ συνέλευση τῶν μελῶν τῆς, μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ Συνεδρίου Ἐθνολογίας, στὸ Παρίσι. Ἐτσι Πρόεδρος ὀρίστηκε μὲ ἐκλογή ὁ Ρουμάνος καθηγητῆς, Διευθυντῆς τοῦ Λαογραφικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Ἀκαδημίας Βουκουρεστίου Mihai Pop, καὶ Ἀντιπρόεδροι: α) ὁ ὡς τώρα Πρόεδρος Βέλγος καθηγητῆς Karel Peeters, β) ὁ Ἀμερικανὸς καθηγητῆς Richard Dorson (Bloomington), καὶ γ) ὁ Διευθυντῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Λαογραφικοῦ Μουσείου τῆς Γαλλίας (ATP) κ. Jean Cuisenier. Γενικὸς γραμματεὺς, ἡ Διευθύντρια ἐρευνῶν στὸ Musée ATP, δ. Claudie Marcel-Dubois, καὶ Ταμίας ὁ κ. Roger Lecotté, Ἀντιπρόεδρος τῆς ἐθνογραφικῆς Ἐταιρείας τῆς Γαλλίας. Μέλη ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα στὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο εἶναι οἱ καθηγηταὶ Γεώργιος Μέγας (ἀκαδημαϊκός) καὶ Δημήτριος Λουκάτος. Στὸν τίτλο τῆς Ἐταιρείας προστέθηκε ὁ ὅρος «Euroréens» (Soc. Int. d'Ethnologie et de Folklore Euroréens) μὲ τὴ βραχυγραφία SIEFE.

Σκοπὸς τῆς Ἐταιρείας εἶναι, σύμφωνα μὲ τὸ τυπωμένο Καταστατικὸ, ἡ ἐνθάρρυνση τῶν λαογραφικῶν μελετῶν καὶ τῆς διεθνούς συνεργασίας· συνάμα καὶ ἡ ἐνημέρωση γιὰ τὴ διεθνεῖς λαογραφικὴ κίνηση (ἐκδόσεις, συνέδρια, ὀργανισμοί, διοικητικὰ), πού γίνεται μὲ τὸ τακτικὸ Δελτίο τῆς «SIEFE - Informations». Ἡ συνδρομὴ τοῦ κάθε μέλους ὀρίστηκε (μὲ τὸ Δελτίο) σὲ πέντε δολλάρια τὸ χρόνο (ἀπὸ τὴν 1η Ἰανουαρίου 1972).

Τὸ νέο Ἐθνικὸ Λαογραφικὸ Μοσεῖο τῆς Γαλλίας (Musée National des Arts et Traditions Populaires).— Στεγασμένο ὡς πέρυσι στὴν ἀριστερὴ πτέρυγα τοῦ Palais Chaillot, ἐγκαινίασε ἐφέτος τὴ νέα ἐγκατάστασή του σὲ δικό του πολυώροφο κτίριο, στὸ δάσος τῆς Βουλῶνης (route de Madrid, Paris XVI). Προσχεδιασμένο μὲ τὸν μουσειογραφικὸ στοχασμὸ καὶ τὴν ἰδιοφυΐα τοῦ παλιοῦ ὀργανωτῆ καὶ Διευθυντῆ του Georges - Henri Rivière, τὸ νέο Μοσεῖο ἔδειξε στὰ μέλη τοῦ Ἐθνολογικοῦ Συνεδρίου πού φιλοξένησε, ὑποδειγματικούς τρόπους στὴν ἐκθεση τῶν ἀντικειμένων, στὴ φύλαξη τῶν παρακαταθηκῶν, στὴν ὀργάνωση τῶν ἀρχείων, στὴν ἐπιστημονικὴ χρησιμοποίησή τῶν μηχανῶν, στοὺς χώρους συνεδρίων καὶ προβολῶν, καὶ στὶς γενικότερες μορφωτικὲς ἐπιδιώξεις του. Μὲ τὸν νέο διευθυντῆ του κ. J. Guisenier καὶ μὲ τὸ πολυπύρινο ἐπιστημονικὸ προσωπικὸ του, τὸ Νέο Μοσεῖο θὰ εἶναι πάντα ἓνα ὑποδειγματικὸ Κέντρο λαογραφικῆς ἐρευνας καὶ θ' ἀποτελεῖ ἓνα νέο Ἰδρυμα ἀξιόλογων ἐπισκέψεων (τὸ «Λοῦβρο τοῦ λαοῦ», ὅπως τὸ εἶπαν) στὸ Παρίσι.

1ο Διεθνὲς Συνέδριο Νεολατινικῶν Σπουδῶν.— Τὸν περασμένο Αὐγουστο ἐγινε στὸ Βέλγιο τὸ πρῶτο Διεθνὲς Συνέδριο Νεολατινικῶν Σπουδῶν. Κατὰ τὴν γνώμη τῶν ὀργανωτῶν τοῦ ὀρος «νεολατινικά», σὲ μία εὐρύτερη σημασία, συμπεριλαμβάνει ὅλα τὰ ἔργα τὰ γραμμένα ἀπὸ τὴν Ἀγαγέννηση καὶ ἔπειτα. Τὸ συνέδριο πραγματοποιήθηκε στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Louvain ἀπὸ τὶς 22 ὡς τὶς 29 Αὐγούστου, καὶ εἶχε πρόεδρό του τὸν γνωστὸ λατινιστὴ καθηγητῆ κ. Josef Ijewijn.

Τὴν ὀργανωτικὴ ἐπιτροπὴ ἀπέτελεσαν οἱ καθηγηταὶ José Ruyschaert (Βατικανό), Henri van Crombrughejen (Γάνδη), Paul W. Blackford (Ἰλλινόις), Lawrence V. Ryan (Στάνφορντ), καὶ ἀθρόα ἦταν ἡ συμμετοχὴ λατινομαθῶν ἐπιστημόνων ἀπὸ τὴν Εὐρώπη καὶ τὴν Ἀμερικὴ. Ἐπειδὴ ὁ βασικὸς σκοπὸς ἦταν μία γενικὴ προώθηση τῆς σπουδῆς τῶν νεολατινικῶν γραμμάτων, πού ἀσφαλῶς θὰ συντελέσει ἀποτελεσματικὰ στὴν καλύτερη μελέτη τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ μεταξὺ τοῦ τέλους τοῦ Μεσαίωνα καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα, γι' αὐτὸ τὸ συνέδριο ἐπιδίωξε νὰ συγκεντρώσει ἐπιστήμονες πού ἀντιπροσωπεύουν διαφο-

ρετικούς κλάδους, όπως κλασσική, ρομανική, γερμανική και σλαβική φιλολογία, θεολογία, ιστορία και ιστορία της επιστήμης, θέλοντας έτσι να στρέψη την προσοχή του επιστημονικού κόσμου και να συζητήσει τις πιθανότερες μιάς καλύτερα οργανωμένης έρευνας των νεολατινικών για την προαγωγή της νεολατινικής μάθησης.

Ἐκ τῆν ἑλληνική πλευρά παρουσίασε εἰσήγησι ὁ καθηγητῆς τῆς λατινικῆς φιλολογίας στὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης κ. Κωνσταντῖνος Γρόλλιος μὲ θέμα: «Neo-Latin writings of Greek XVth-XVIIth century scholars».

Γ' Διεθνὲς Κρητολογικὸ Συνέδριον.— Ἐκ τῆς 18 ὡς τῆς 23 Σεπτεμβρίου πραγματοποιήθηκε στὸ Ρέθυμνον τὸ τρίτον κατὰ σειρά Διεθνὲς Κρητολογικὸ Συνέδριον, μὲ συμμετοχὴ 180 περίπου ἐπιστημόνων ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τὸ ἐξωτερικὸν (Εὐρώπη, Ἀμερικὴ καὶ Μέση Ἀνατολή). Τὸ βάρος τῆς προετοιμασίας τοῦ συνεδρίου καὶ τῆς φιλοξενίας τῶν συνέδρων ἀνέλαβε ὁ Δῆμος Ρεθύμνης καὶ ἰδιαίτερα ὁ νεαρὸς λόγιος δήμαρχος κ. Δημ. Ἀρχοντάκης. Στὴν ὀργάνωσιν βοήθησε τὸν Δῆμον Ρεθύμνης ὁ γραμματεὺς τοῦ συνεδρίου καθηγητῆς κ. Μ. Ι. Μανούσακας καὶ οἱ Ρεθύμνιοι καθηγητῆς κ.κ. Γ. Κουρμούλης, Ν. Δρανδάκης, Ν. Πλάτων, Κ. Καλοκύρης, ὁ γραμματεὺς τῆς Ἑταιρείας Κρητικῶν Ἱστορικῶν Μελετῶν κ. Ἄνδρ. Καλοκαιρινός, καὶ ἄλλοι ἐκπρόσωποι τοῦ πνευματικοῦ κόσμου τῆς Κρήτης. Οἱ ἐργασίαι τοῦ συνεδρίου χωρίσθησαν εἰς τρία μέρη (Προϊστορικῶν καὶ ἀρχαίων χρόνων, Βυζαντινῶν καὶ μέσων χρόνων, καὶ Νεωτέρων χρόνων). Παρουσιάσθησαν δύο εἰσηγήσεις - διαλέξεις, τοῦ κ. Γ. Κουρμούλη, τῆς μονῆς Ἀρκαδίου, μὲ θέμα «Ἡ κήρυξις τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Κρήτην» καὶ τοῦ κ. Μ. Μανούσακα, στὸν κατάλληλον ἀνακαινισθέντα ναὸν τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου, μὲ θέμα «Ἡ νῆσος Κρήτη ὑπὸ τὴν βενετικὴν κυριαρχίαν. Προβλήματα καὶ ἐρευναί». Ἐπίσης πλῆθος ἐπιστημονικῶν ἀνακοινώσεων μὲ ἀρχαιολογικὸν, ἱστορικὸν, φιλολογικὸν, γλωσσικὸν, λαογραφικὸν καὶ καλλιτεχνικὸν ἐνδιαφέρον. Οἱ συνέδριοι εἶχαν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπισκεφθοῦν, μὲ φροντίδα τῶν ὀργανωτῶν, μὲγάλον μέρος τῆς δυτικῆς, κεντρικῆς καὶ ἀνατολικῆς Κρήτης, ὡς τὴν Ὁρθόδοξον Ἀκαδημίαν στὸ Κολυμπάρι Χανίων, τῆς μονῆς Κερα-Γωνιάς, Ἁγίας Τριάδος Ζαγκαρόλων, Ἀρκαδίου, καὶ Παναγίας Καλυβιανῆς, ἀρχαιολογικοὺς χώρους (Φαιστό, Μάλια, Κνωσσὸ κ.λ.π.), καὶ τὸν Ἅγιον Νικόλαον στὴν ἀνατολικὴν Κρήτην. Οἱ ἐργασίαι τοῦ συνεδρίου ἐκλείσαν μὲ ἐπίσημον καταληκτικὴν συνεδρίαν στὴ βασιλικὴν τοῦ Ἁγίου Μάρκου Ἡρακλείου. Τὸ ἐπόμενον (τέταρτον) Κρητολογικὸν Συνέδριον ἀποφασίσθηκε νὰ πραγματοποιηθῆ ὑστερὰ ἀπὸ πέντε χρόνια στὸν Ἅγιον Νικόλαον.

Διεθνὴς συνάντησις γιὰ τὴ ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου.— Ἐφέτος συμπληρώθησαν 400 χρόνια ἀπὸ τὴν μεγάλην ναυμαχίαν τῆς 7ης Ὀκτωβρίου 1571, ποῦ εἶναι γνωστὴ ὡς ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου. Τὸ ἴδρυμα Giorgio Cini τῆς Βενετίας ὀργάνωσε μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἐπετείου αὐτῆς διεθνή ἐπιστημονικὴν συνάντησιν στὸ βενετικὸν νησάκι San Giorgio Maggiore. Ἡ συνάντησις πραγματοποιήθηκε στίς 8-10 Ὀκτωβρίου μὲ τὴν συμμετοχὴν ἐδικῶν ἐπιστημόνων ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, Γαλλίαν, Ἰσπανίαν, Ἀγγλίαν, Ρουμανίαν, Αὐστρίαν, Τουρκίαν καὶ Ἑλλάδα (ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ἔλαβον μέρος οἱ κ.κ. Γ. Ἀθανασιάδης - Νόβας, Γρ. Κασσιμάτης, Μ. Μανούσακας καὶ Ι. Χασιώτης). Παρουσιάσθησαν ἐνδιαφέρουσες εἰσηγήσεις καὶ ἀνακοινώσεις, ποῦ ἀναφέρονταν εἰς ἱστορικὰ κυρίως ζητήματα τῆς Μεσογείου κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισίον τοῦ 16ου αἰῶνα, εἰς σχέσιν πάντοτε πρὸς τὴν ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου. Οἱ εἰσηγήσεις καὶ ἀνακοινώσεις παρουσίαζαν ἐπίσης φιλολογικὸν καὶ καλλιτεχνικὸν ἐνδιαφέρον. Στὰ πλαίσια τοῦ συνεδρίου ὀργανώθησαν ἐκθέσεις βιβλίων σχετικῶν πρὸς τὴν ναυμαχίαν, ἐπισκέψεις στὸ Ναυτικὸν Μουσεῖον καὶ τὸν arsenal τῆς Βενετίας, καὶ ἄλλες ἀνάλογες ἐκδηλώσεις. Μεγάλον μέρος τῶν συνέδρων ἦρθε εἰς τὴν Ἀθήναν καὶ φιλοξενήθη ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον Πολι-

τισμού και Ἐπιστημῶν, παρακολούθησε τὴν τελετὴ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν γιὰ τὴ συμπλήρωση 400 ἐτῶν ἀπὸ τὴ ναυμαχία (ὀμιλητὴς ὁ ἀκαδημαϊκὸς κ. Γ. Ἀθνασιάδης - Νόβας) καὶ ἐπισκέφτηκε τοὺς Δελφούς, τὴ Ναύπακτο, τὶς Ἐχινάδες νήσους (ὅπου ἐγίνε ἡ ναυμαχία) καὶ τὴν Πάτρα.

Ὁ Δ. Α. Ζακυθινὸς ἑταῖρος τῆς Σερβικῆς Ἀκαδημίας. — Ἡ Σερβικὴ Ἀκαδημία Ἐπιστημῶν τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1971 ἐξέλεξε ὡς ξένο ἑταῖρο τὸν ὁμότιμο καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν κ. Δ. Α. Ζακυθινό.

Διεθνὲς λαογραφικὸ βραβεῖο στὸν καθηγητὴ Γεώργιο Μέγα.— Στις 8 Δεκεμβρίου 1971 συνήλθε στὸ Παλέρμο τῆς Σικελίας ἡ διεθνὴς Ἐπιτροπὴ (περιόδου 1969-71) γιὰ τὴν ἀπονομὴ τῶν καθιερωμένων, κάθε δυὸ χρόνια, λαογραφικῶν βραβείων Pitré καὶ Cocchiara. Τὴν πρωτοβουλία καὶ ὀργάνωση τοῦ διαγωνισμοῦ γιὰ τὰ βραβεῖα αὐτὰ ἔχει ἡ Διεύθυνση Τουρισμοῦ τοῦ Παλέρμου (Azienda Autonoma di Turismo di Palermo e Monreale), ποῦ ἀπὸ τὸ 1958 χορηγεῖ τὸ βραβεῖο εἰς μνήμην Giuseppe Pitré (τοῦ γνωστοῦ παλαιοῦ Σικελοῦ λαογράφου) γιὰ διεθνῆ λαογραφικὰ βιβλία, καὶ τὸ βραβεῖο εἰς μνήμην Giuseppe Cocchiara (νεώτερου λαογράφου) ἀπὸ τὸ 1965, γιὰ βιβλία ἰταλικά.

Τὴν Κριτικὴ Ἐπιτροπὴ γιὰ τὸ 7ο Βραβεῖο Pitré ἀπέτέλεσαν ἐφέτος, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τῆς Azienda Autonoma, dott. Paolo Bevilacqua (καὶ τὸ ἀναπληρωτὴ του dott. Francesco Crispi), οἱ καθηγητὲς Gaetano Falzone, τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Παλέρμου καὶ Διευθυντῆς τοῦ Μουσείου Pitré, Giuseppe Bonomo, τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Παλέρμου, Giovanni Bronzini τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μπάρι, Algirdas Greimas, τῆς Σορβόννης, Alberto Tenenti, τῆς Σορβόννης, Mihai Pop, τοῦ Πανεπιστημίου Βουκουρεστίου, καὶ Δημήτριος Λουκάτος, τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων.

Λαογραφικὲς ἐργασίες γιὰ κρίση εἶχαν ὑποβάλει 24 ὑποψήφιοι ἀπὸ 14 χῶρες. Ἐτιμήθηκαν μὲ τὴν παρακάτω σειρά τρεῖς λαογράφοι συγγραφεῖς, γιὰ τὰ ὑποβαλλόμενα βιβλία καὶ τὸ γενικότερο ἔργο τους, μὲ τὰ ἀντίστοιχα ποσά:

1. Ὁ καθηγητὴς *Γεώργιος Μέγας* (Ἑλλάδα) μὲ 1.000.000 λίρες Ἰταλίας, γιὰ τὰ πρόσφατα βιβλία του: α) «Das Märchen von Amor und Psyche in der griechischen Volksüberlieferung» β) «Ἑλληνικὴ Λαϊκὴ Ἀρχιτεκτονικὴ» καὶ γ) «Τὸ Τραγοῦδι τοῦ γεφυριοῦ τῆς Ἄρτας». Τὸ βραβεῖο ἀπονέμεται καὶ γιὰ τὸ συνολικὸ ἔργο τοῦ συγγραφέα καὶ γιὰ τὴν ἀναγνωρισμένη διεθνῶς συμβολὴ του στὴ λαογραφικὴ ἔρευνα.

2. Ὁ καθηγητὴς *Eleazar Meletinsky* (Ρωσία) μὲ 1.000.000 λίρες Ἰταλίας, γιὰ τὸ βιβλίον του «Προβλήματα δομικῆς μελέτης (étude structurale) τῶν παραμυθιῶν» (ρωσικά), Tartu 1969, καὶ γιὰ τὴ γενικότερη μεθοδολογία τῶν ἐρευνῶν του μὲ ὁμάδα νέων ἐπιστημόνων.

3. Ὁ καθηγητὴς *Niko Kuret* (Γιουγκοσλαβία) μὲ 500.000 λίρες Ἰταλίας, γιὰ τὸ βιβλίον του «Ἐτήσια ἑορταστικὰ ἔθιμα τῶν Σλοβένων» (σλοβενικά, σὲ 4 τόμους), Λουμπλιάνα 1965-70, καὶ γιὰ τὴ γενικότερη ἐρευνητικὴ ἐργασία του.

Σὲ ἄλλα βιβλία καὶ συγγραφεῖς ἀπενεμήθηκαν ἐπαινοί. Στὸν ἐπιφανῆ Ἰταλὸ λαογράφο *Paolo Toschi* τιμητικὸ μετάλλιο.

Πνευματικὸ μνημόσυνο Ν. Γ. Πολίτου.— Μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς συμπληρώσεως πενήντα χρόνων ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Νικολάου Γ. Πολίτου, ἡ ἰδιαίτερη πατρίδα του Καλαμάτα ἐτίμησε τὴ μνήμη του μὲ ἓνα φιλολογικὸ μνημόσυνο. Ἡ ἐκδήλωση ὀργανώθηκε ἀπὸ τὸν Σύλλογο πρὸς διάδοσιν τῶν γραμμάτων, ποῦ υἰοθέτησε σχετικὴ πρόταση τοῦ Μητροπολίτου Μεσσηνίας Κυρίου Χρυσοστόμου, ἐπιτίμου προέδρου τοῦ Συλλόγου, καὶ πραγματοποιήθηκε

στην αίθουσα τῆς Λαϊκῆς Σχολῆς στίς 19 Δεκεμβρίου 1971. Κατά τὸ μνημόσυνο, ὕστερ' ἀπὸ σύντομη εἰσήγηση τοῦ Προέδρου τοῦ συλλόγου κ. Φιλόστρατο Κατσανοῦ, ἐμίλησε γιὰ τὸ ἔργο καὶ τὴν προσωπικότητα τοῦ Νικολάου Πολίτου ὁ παλαιὸς μαθητῆς καὶ διάδοχός του, ὁμότιμος καθηγητῆς τῆς λαογραφίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν καὶ ἀκαδημαϊκός κ. Γεώργιος Α. Μέγας.

Χειρόγραφα Καλύμνου.— Ὁ κ. Ἰωάννης Βογιατζῆς, φιλόλογος, καθηγητῆς στὸ Γυμνάσιο Καλύμνου, μᾶς πληροφορεῖ ὅτι στὴ Δημοτικὴ Βιβλιοθήκη Καλύμνου εὑρήκε περὶ τοὺς εἰκοσι πέντε χειρόγραφους κώδικες, ἀγνωστους ἕως τώρα στὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα. Σύμφωνα μ' ἓνα πρόχειρο σημεῖωμά του, καθὼς καὶ ἀπὸ φωτογραφίες ποὺ εἶχε τὴν καλοσύνη νὰ μᾶς στείλῃ, τρεῖς ἀπὸ τοὺς κώδικες εἶναι περγαμηνοί: δύο Τετραεγγελα, καὶ τὰ δύο μὲ τις μικρογραφίες τῶν Εὐαγγελιστῶν, τὸ ἓνα τοῦ 13ου ἢ 14ου αἰώνα, τὸ δεύτερο πιθανὸν τοῦ 15ου. Τὸ τρίτο περγαμηνὸ χειρόγραφο εἶναι τοῦ 12ου ἢ 13ου αἰώνα καὶ περιέχει λόγους πανηγυρικούς. Ἀπὸ τὰ χάρτινα ξεχωρίζουμε: ἓνα θεολογικὸ τοῦ 17ου αἰώνα, Ἑρμηνεία στὰ Εὐαγγέλια τοῦ Θεοφυλάκτου Βουλγαρίας, σὲ νεοελληνικὴ μετάφραση τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ ἱατροῦ, δύο ἱατρικά, ἓνα λεξικὸ τετράγλωσσο, Μαθηματάρια, μουσικά, καὶ ἄλλα.

Ὁ κ. Βογιατζῆς ἐτοιμάζει λεπτομερῆ κατάλογο τῆς ἐνδιαφέρουσας αὐτῆς συλλογῆς, ποὺ θὰ δημοσιευτῆ σὲ προσεχῆς τεύχος τῶν Ἑλληνικῶν. Μεγάλο μέρος τῶν χειρογράφων προέρχεται ἀπὸ δωρεὰ τοῦ γνωστοῦ Καλυμνίου ἱατροῦ καὶ λογίου Δρ. Σκεύου Ζερβοῦ, ὁ ὁποῖος εἶχε δημοσιεύσει μερικὲς φωτογραφίες ἀπὸ τὰ χειρόγραφα στὸ μεγάλο του βιβλίον «Rhodes, capitale du Dodecanèse» (Παρίσι 1920).

Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης.

Καθηγηταί.— Στὴ συνεδρία τῆς 25.11.71 ἔγινε ἡ ἐκλογή τοῦ Γεωργίου Δεσπίνῃ ὡς ἐκτάκτου ἐπὶ θητεία καθηγητοῦ στὴν πρώτη ἔδρα τῆς Κλασσικῆς Ἀρχαιολογίας.

Στὴ συνεδρία τῆς 2.12.71 ἔγινε ἡ ἐκλογή τοῦ Θεοδ. Σαδικάκη ὡς ἐκτάκτου αὐτοτελοῦς καθηγητοῦ στὴν (ἐκτακτὸ αὐτοτελῆ) ἔδρα τῆς Ρωμαϊκῆς Ἱστορίας, τὴν ὁποία κατεῖχε τὰ τελευταῖα τρία χρόνια ὡς ἐκτακτὸς ἐπὶ θητεία.

Ἀναγόρευση διδακτόρων.— Στὴν ἴδια συνεδρία (2.12.71) ἔγινε ἡ δημοσία δοκιμασία καὶ ἀναγόρευση σὲ διδάκτορα τῆς Κατ' Ἀγάπης Βασιλάκη - Καρακατσάνη. Τὸ θέμα τῆς διατριβῆς (καὶ ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου της, ποὺ ἐκδόθηκε ἀπὸ τὴν Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία στὴν Ἀθήνα τὸ 1971) ἦταν «Οἱ τοιχογραφίες τῆς Ὁμορφῆς Ἐκκλησιᾶς στὴν Ἀθήνα».

Ὁ καθηγητῆς τῆς ἀρχαίας Ἱστορίας τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Saarbrücken (Δ. Γερμανία) Peter R. Franke, προσκεκλημένος ἀπὸ τὴ Φιλοσοφικὴ Σχολή, ἐμίλησε στίς 23 Νοεμβρίου 1971 στὸ Ἀμφιθέατρο τοῦ Κεντρικοῦ κτιρίου μὲ θέμα: «Ἱστορία τῶν νομισμάτων καὶ τῆς κοπῆς αὐτῶν ἐν Μακεδονίᾳ». Ἡ διάλεξη ἔγινε στὰ ἑλληνικά.

Φιλοσοφικὴ Σχολὴ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων.— Κατὰ τὸ τελευταῖο τρίμηνο τοῦ 1971 ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων ἐξέλεξε τοὺς ἀκόλουθους καθηγητάς: 1) τὸν κ. Ζαχαρία Τσιρπανλῆ ἐκτακτὸ ἐπὶ θητεία καθηγητῆ στὴν ἔδρα τῆς Ἱστορίας Μέσων καὶ Νεωτέρων Χρόνων, 2) τὴν κυρία Γλυκερία Πρωτοπαπᾶ-Μπουμπουλίδου ἐκτακτὸ ἐπὶ θητεία στὴν Α' ἔδρα τῆς νέας ἑλληνικῆς φιλολογίας, 3) τὴ δεσποινίδα Ἑλένη Δ. Κακουλίδη ἐκτακτὸ ἐπὶ θητεία στὴ Β' ἔδρα τῆς νέας ἑλληνικῆς Φιλολογίας, καὶ 4) τὸν κ. Θεόφιλο Βέικο, ἐκτακτὸ ἐπὶ θητεία στὴν ἔδρα τῆς Ἱστορίας τῆς Φιλοσοφίας.

Περιοδικά ανταλλασσόμενα με τὰ «Ἑλληνικά».

ESTUDIOS CLÁSICOS Ὑπόργανο τῆς Sociedad Española de Estudios Clásicos, Μαδρίτη Τόμ. 14 (1970) ἀρ. 59-61.

Juan Gil, La apofonia en Indoeuropeo (1-111).

María Antonia Ozaeta, Alceste: una mirada presente (283-294).

Pablo Piernavieja, Sobre Aristófanes, «Pluto» 401 (295-6).

L. Noussan-Letry, El interrogatorio de Meleto. Inversión, hipérbole y parodia de la relación jurídico-positiva (297-310).

Luis Gil, Alexis y Menandro (311-345).

Carlos Miralles, Los Cínicos, una contracultura en el mundo antiguo (347-377).

Carlos García Gual, Epicuro, el liberador (379-408).

M. Brioso, Estoicos y «anacreónticas» (409-426).

Felix Piñero, La repercusión en el Pitagorismo del descubrimiento de las magnitudes irracionales (427-32).

Francisco R. Adrados, Sobre el movimiento aticista (433-451).

J. Igal, Dos notas al tratado «Sobre los números» de Plotino (453-472).

Τὸ δεύτερο τεύχος (ἀρ. 60) εἶναι ἀφιερωμένο στὴ δραστηριότητα τῆς «Ἰσπανικῆς Ἑταιρείας Κλασσικῶν Σπουδῶν» κατὰ τὸ 1969 καὶ 1970, καὶ εἰδικότερα στοὺς ἀγῶνες τῆς γιὰ τὴν ὑπεράσπιση τῶν κλασσικῶν σπουδῶν καὶ ἰδιαίτερα τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν καὶ τῶν λατινικῶν στὴ Μέση Ἑκπαίδευση, τὰ ὁποῖα τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας ἐσχεδίαζε νὰ περιορίσῃ ἢ νὰ καταργήσῃ.

Στὸ πρῶτο τεύχος τοῦ τεύχ. 59, στὴ σειρά τῶν μεταφράσεων ἀρχαίων συγγραφέων (Suplementos de «Estudios Clásicos», ἀρ. 11, σ. 367-379), δημοσιεύεται μετάφραση στὰ καταλωνικά τῶν ἐπιγραμμάτων τοῦ Ἀσκληπιάδη ἀπὸ τὸν Carles Miralles.

GRAECOLATINA ET ORIENTALIA. Ἐκδοση τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Comenius τῆς Bratislava, Bratislava (Τσεχοσλοβακία). Τόμ. 2 (1970).

Július Spaňár, Der Logosbegriff bei Herakleitos von Ephesos (3-51).

Peter Kuklica, Die politische Tätigkeit des M. Caelius Rufus (53-93).

LISTY FILOLOGICKÉ. Ἐκδοση τοῦ Kabinet Ἑλληνικῶν, Ρωμαϊκῶν καὶ Λατινικῶν Σπουδῶν τῆς Τσεχοσλοβακικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν, Πράγα. Τόμ. 39 (1970).

Radislav Hošek, Aristophanea (λατιν.).—Παρατηρήσεις στοὺς στίχους Νεφέλες 74, Βάτρ. 1280 (1-2).

Jan Bouzek, Korintská Keramika v Československu (Κορινθιακά ἀγγεῖα στὴν Τσεχοσλοβακία) (τσέχ., περίληψη ἀγγλ.) (3-6, πίν. I-III).

Zdeněk K. Vysoký, Von der neu – entdeckten Komödie «Der Schild» von Menandros (τσέχ., περίληψη γερμ.) (81-92, πίν. I-III).

Ἐκθεση γιὰ τὸ 5ο Διεθνὲς Συνέδριο Κλασσικῶν Σπουδῶν τῆς Βόννης καὶ γιὰ τὸ Συμπόσιο στὴν Πράγα γιὰ τὴν 1000ῆ ἐπέτειο ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Κυρίλλου (128-135).

Zdeněk K. Vysoký, Über die neu – entdeckte Komödie Menanders «Die Samierin» (τσέχ. περίληψη γερμ.) (157-169).

Radislav Hošek, Tituli votivi in Rusovce reperti (λατιν.) (170-171).

Alena Floriková, Die sogenannte *Eugeneia* der Athener (τσέχ., περίληψη γερμ.) (172-180).

Edita Svobodová, Drobnosti z antické veterinární terminologie (τσέχ., χωρίς περίληψη) (ἀρχαία κτηνιατρική ὀρολογία) (181-185).

Zdeněk K. Vysoký, Aesch. Fr. 135 N. (228 Mette) und Zitate Plutarchs (τσέχ., περίληψη γερμανική) (233-238).

SICULORUM GYMNASIUM. Ἐκδοση τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Κατάνης (Catania, Σικελία). Ν. Σ. τόμ. 23 (1970).

Rosario Anastasi, Dione Crisostomo e Giovanni di Euchaita (17-39).

Giacomo Mangano, Pankarpeia di epigrafia latina (75-88, πίν. I-IV). — Παρατηρήσεις στο βιβλίο τοῦ H. Solin, Graffiti del Palatino, Helzinki 1966.

Anna Maria Fallico, Nuovi elementi iconografici in alcune lucerne «africane» del Museo di Siracusa (89-101, πίν. V-VIII).

Rosario Anastasi, «Λόγοι μὴ ἀναγινωσκόμενοι» (202-204).

Διορθώσεις.— Παρακαλοῦμε νὰ γίνουν οἱ ἀκόλουθες ἐπανορθώσεις σὲ ἄρθρα τοῦ προηγούμενου τεύχους:

Στὸ ἄρθρο τῶν *Λίνου Πολίτη* καὶ *Ἡλία Κόλλια*, Κατάλογος χειρογράφων Ἐκκλησίας Παναγίας Λίνδου, σ. 50: Παρελείφθη νὰ δηλωθῆ ὅτι ἓνα μέρος τοῦ ἔργου τοῦ Νείλου Καβάσιλα ἔχει ἐκδοθῆ ἀπὸ τὸν E. CANDAL, Nilus Cabasilas et Theologia Sancti Thomae de processione Spiritu Sancti, Città di Vaticano 1945 (Studi e Testi 116).

Στὸ ἄρθρο τοῦ *Δημ. Σ. Λουκάτου* Ἑλληνικοὶ θεοφυλαγμοί, σ. 95, στ. 22-23, νὰ διαβαστῆ σωστότερα: «Κι ἔφτασαν οἱ ἐκφράσεις αὐτὲς νὰ χαρακτηρίζουν σὰν θεομηνία μερικὰ ἀπὸ τὰ δυσάρεστα τῆς λαϊκῆς ἐμπειρίας». — Καὶ ὀλόκληρη ἡ σχετικὴ ὑποσημείωση (1) ν' ἀντικατασταθῆ μὲ τὴν ἀκόλουθη: Πρβ. Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗ, Παροιμ. 2. 564. — Στὴ σ. 103, ἄρ. 21 νὰ διορθωθῆ: *ὄνο μὴ παγκάκιστα* (ὅπως εἶναι καὶ στὴ συλλογὴ Βενιζέλου).

ΒΑΣΙΛΗΣ ΛΑΟΥΡΔΑΣ

(1912 - 1971)

Στις 19 Μαρτίου 1971 έφυγε για πάντα από κοντά μας ο Βασίλης Λαούρδας αφήνοντας πίσω του δυσαναπλήρωτο κενό. Τόν χάσαμε πάνω στην άκμή της ηλικίας του και της προσφοράς του, την ώρα που έδινε σε όλους έμάς, που τον αγαπούσαμε και μάς αγαπούσε, και στη δεύτερη πατρίδα του, τη Θεσσαλονίκη, όχι εκ του περισσεύματος, αλλά από το αίμα της καρδιάς του – γι' αυτό και η καρδιά δέν άντεξε. Λίγοι κατάλαβαν την πικρή απογοήτευση που έκρυβε τον τελευταίο καιρό κάτω από το περιπαιχτικό χαμόγελό του, κι ακόμη λιγότεροι – ίσως μονάχα η σύντροφος του βίου του – αντίληφθηκαν πώς η φλόγα που έκαιγε τόσο δυνατά σύντομα θα ανάλωνε τη δύναμή της.

Και όμως ο Βασίλης Λαούρδας είχε την πείρα της δύσκολης ελληνικής ζωής, της ζωής που δέν μπορείς απλώς νά τη ζήσης, αλλά πρέπει νά την κερδίσης με τὸ σπαθί σου. Ἀνῆκε στη γενιά τοῦ 1940, τῆ γενιά που ἀπό τὴν ἀναστάτωση τῶν ἰδεῶν καὶ τὴν ἀβεβαιότητα τοῦ μεσοπολέμου βρέθηκε, χωρίς πωξίδα, σὴν καταιγίδα τοῦ καινούριου πολέμου. «Ἐλάτε σὴν θέση ἐνὸς νέου (γράφει ὁ ἴδιος σὲ μιὰν ἀνοιχτὴ ἐπιστολὴ τοῦ πρὸς τὸν Καζαντζάκη), πὸν τὰ χρόνια τῆς ὠρίμανσῆς τοῦ συμπίπτουν με τὸ ξέσπασμα τοῦ καινούριου πολέμου. Τὴν ἐποχὴ πὸν στοιχειοθετῆ τὸν ἑαυτό τοῦ καὶ βεβαιώνεται γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ, βρίσκεται μπροστὰ σὲ γεγονότα συγκλονιστικά... Ἡ δικὴ μας γενεά, πὸν τὰ πρῶτα χρόνια τῆς εἶναι τὰ χρόνια τῆς μικρασιατικῆς συμφορᾶς, καθὼς περνοῦσε ἀπὸ θύελλα σὲ θύελλα καὶ ἀπὸ κλονισμό σὲ κλονισμό, ἦταν μοιραῖο νά λυγίσῃ μπροστὰ στὰ γεγονότα πὸν περνᾶμε. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς φίλους μας ἔπεσαν στὸ πεδίο τῆς μάχης, ἄλλοι σκορπίστηκαν, αἰχμάλωτοι ἢ πολεμιστῆς, σὲ διάφορες πόλεις, ἄλλοι χάθηκαν γιὰ πάντα σὰν πνευματικῆς προσωπικότητες, ἄλλοι βασανίζονται ἀκόμη»¹. Μαζὶ με μερικοὺς ἄλλους τῆς γενιάς τοῦ, ὠστόσο, ὁ Λαούρδας εἶχε τὴν τύχη νά βρῆ πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο ἕνα σταθερὸ σημεῖο ἀναφορᾶς, πὸν διευκόλυνε τὴ δύσκολη πλεύση: ἦταν «μαθητῆς τοῦ Συκουτρῆ». Αὐτὸ ἔγινε ἀργότερα ἕνας τίτλος, ἕνα «λῆμμα» θὰ μπορούσε νά πῆ κανεῖς, γιὰ τὴν κατάταξη τῶν πνευματικῶν μας δυνάμεων. Στὴν κατηγορία «μαθητῆς τοῦ Συκουτρῆ» κατατάσσονται οἱ δυνάμεις ἐκεῖνες πὸν δέν ἀναζητοῦν τὴν ἀληθινὴ μορφή τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ στὸ «γράμμα» τῆς παράδοσης, οὔτε ὁμως καὶ στὸν «έκσυγχρονισμό» τῆς ελληνικῆς ζωῆς καὶ φρασεολογίας σύμφωνα με τὰ δυτικοευρωπαϊκὰ πρότυπα: τὴν ἀναζητοῦν μέσα ἀπὸ μιὰ συνειδητὴ καὶ ἐπίπονη προσπάθεια γιὰ ἐσωτερικὴ ἀντίπλωση, με βάση τὴ σοβαρὴ ἐπιστημονικὴ μελέτη τῶν κειμένων καὶ ἀπώτερο σκοπὸ τὴ μέθεξη στὸν ζωντανὸ κόσμο τῶν ἀρχαίων.

Ἡ πρώτη περίοδος τῆς ἐπιστημονικῆς δραστηριότητος τοῦ Λαούρδα (1932-1946) κυριαρχεῖται ἀπὸ τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς: τοὺς μελετᾶ καὶ τοὺς μεταφράζει: Πλάτωνα, Ἡρόδοτο, Ἰσοκράτη, Ξενοφῶνα. «Μελετᾶ καὶ μεταφράζει» εἶναι ὠστόσο προσδιορισμὸς γενικὸς, πὸν μπορεῖ εὐκόλα νά ἀποδοθῆ στὸν καθένα: ὁ Λαούρδας «μελετᾶ» τοὺς κλασικοὺς, ἀλλὰ σὲ συνάρτηση πάντοτε με τὴ σύγχρονη ζωὴ καὶ τὰ προβλήματά της, ὅπως δίδαξε ὁ Συκουτρῆς. Στὰ χρόνια τῆς Κατοχῆς διαμορφώνει τὴ στρατηγικὴ πὸν θὰ ἀκολουθήσῃ ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς τοῦ: νά ἀναφέρεται στὰ προβλήματα τοῦ

1. Β. ΛΑΟΥΡΔΑΣ, Σχόλιο σ' ἕνα κριτικὸ δοκίμιο, ΝΕ 34 (1943) 1336.

παρόντος μέσα από τὰ ανάλογά τους στο παρελθόν. Ἐπὶ τὸ 1941 ὡς τὸ 1944, ὅπως φαίνεται καὶ στὴ βιβλιογραφία του¹, ἀσχολεῖται κυρίως μὲ τὸν 4ο π.Χ. αἰώνα, γιὰ τὸν ὁποῖον πιστεύει πὼς «βρίσκεται σήμερον κοντινότερα μᾶς ἀπ’ ὅποιαδήποτε ἄλλη ἐποχὴ»². Στὴ μικρὴ μελέτη του «Ἄνθρωπος ἀγαθὸς καὶ πολίτης σπουδαῖος» ἐπισημαίνει τὸ πρόβλημα τοῦ τέλειου πολίτη καὶ τοῦ τέλειου, τοῦ ὀλοκληρωμένου ἀνθρώπου... Τὴν ἀπόλυτη ταύτιση τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτη μᾶς τὴ δίνει τόσο πλαστικά καὶ πειστικά στὸν Ἐπιτάφιό του ὁ Θουκυδίδης... Στὸν Ἀριστοτέλη ὁ ἀπόλυτος αὐτὸς ταυτισμὸς ἔχει σπάσει πιά. Δὲν εἶναι ἡ πολιτεία τοῦ ὀλοκληρώνει, ὅπως μιὰ φορά, τὸν ἄνθρωπο, εἶναι ἡ θεωρία... Τὸ χωρίο τοῦ Ἀριστοτέλη [*πότερον τὴν αὐτὴν ἀρετὴν ἀνδρὸς ἀγαθοῦ καὶ πολίτου σπουδαῖον θετέον ἢ μὴ τὴν αὐτὴν*, Πολιτ. III, 2] κλείνει μέσα στὴν προβληματικότητά του ὅλον τὸν πόντο τοῦ περάσματος ἀπὸ τὴ μιὰ μορφή στὴν ἄλλη, καὶ μὲ τὴν κατάφαση τοῦ διχασμοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτη προετοιμάζει τὸ νέο Πνεῦμα ποῦ θὰ ὀλοκληρωθῆ ἀργότερα στὸν Χριστιανισμό καὶ στὸν Πλωτῖνο»³. Τὰ λόγια αὐτά, ἂν τὰ δοῦμε κάτω ἀπὸ τὸ πρίσμα τῆς ἐποχῆς ὅπου γράφηκαν (1941), θὰ βροῦμε πὼς ξεδιαλύνονται σὲ μιὰν ἀπλούστερη καὶ πιὸ «πραγματικὴ» διαπίστωση: ὑπάρχει, λοιπὸν, διχασμὸς ἀνάμεσα στὴ θεωρητικὴ καὶ στὴν πρακτικὴ, δηλαδὴ τὴν πολιτικὴ ζωὴ καὶ «τέλειος» ἄνθρωπος εἶναι, κυρίως, ὁ θεωρητικός. Ὁ Λαοῦρδας θέλησε, ἴσως, νὰ πιστέψῃ σ’ αὐτὸν τὸ διχασμὸ καὶ νὰ ὀχυρωθῆ πίσω ἀπὸ τὴ θεωρία, ἀλλὰ δὲν μπόρεσε· πέρασε καὶ αὐτός, τελικά, ὅπως καὶ ἄλλοι, ἀπὸ τὰ κρατητήρια τῶν Γερμανῶν.

Μελετώντας τὸν 4ο π.Χ. αἰώνα ὁ Λαοῦρδας ἔλκεται κυρίως ἀπὸ τὴν προσωπικότητα τοῦ Ἰσοκράτη. «Καλὴ μοῖρα μὲ ἔφερε – γράφει στὸν πρόλογο τοῦ βιβλίου του “Ὁ Ἰσοκράτης καὶ ἡ ἐποχὴ του” (18.6.1944) – νὰ ἀρχίσω τὴ μελέτη του πρὶν ἀπὸ ἕξι σχεδὸν χρόνια». Γιατὶ ὁ Ἰσοκράτης εἶναι, καθὼς λέει, «ἓνας ἀπὸ τοὺς πρώτους κλασσικοὺς ποῦ ὁ λόγος του πρέπει νὰ ἀκουστῆ στὴ σημερινὴ Ἑλλάδα. Γιὰ τὰ τωρινὰ προβλήματα τῆς χώρας μας μίλησαν καὶ μιλᾶνε κάθε ἡμέρα πολλοί, ἀρμόδιοι καὶ ἀναρμόδιοι. Θὰ εἶναι ἴσως καλὸ νὰ ἀκουστῆ καὶ ἓνας κλασσικὸς ποῦ, χωρὶς νὰ δίνει καμιά ἀπάντηση στὶς ἐπὶ μέρους ἀσχολίες μας, ἔχει νὰ μᾶς πῆ, νομίζω, πολλὰ γιὰ τὴ μοῖρα τῆς χώρας σὰ σύνθεσης τῶν ἠθικῶν καὶ πνευματικῶν ἀξιών». Στὸ βιβλίο του αὐτό, ποῦ ἀνατυπώθηκε τὸ 1966 ἀπὸ τὸν Ὄργανισμὸ Ἐκδόσεως Σχολικῶν Βιβλίων γιὰ τὸ Παιδαγωγικὸ Ἰνστιτοῦτο, ὁ Λαοῦρδας τονίζει ιδιαίτερα καὶ ἐπανειλημμένα τὶς διαφορὰς ἀνάμεσα στὴ Σπάρτη καὶ στὴν Ἀθήνα: «Ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτες (οἱ ὅποιοι ἀνέλαβαν τὴν ἡγεσία τῆς ἐλληνικῆς πολιτικῆς ζωῆς μετὰ τὸ τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου) δὲν ἔλειπε μόνον ἡ τεχνικὴ πείρα... Πάνω καὶ περισσότερο ἀπ’ ὅλα αὐτὰ τοὺς ἔλειπε ὅ,τι ἀκριβῶς χαραχτήριζε τὴν Ἀθήνα, τὸ πνεῦμα τῆς πολιτισμένης πόλης, ποῦ δὲν ξιπάζεται μὲ τὰ πλοῦτη, ποῦ δὲν ἀλαζονεύεται μὲ τὴν δυνάμη της, ποῦ δὲ φυσιοῦται μὲ τὴ νίκη της. Ἡ βία, ἡ σκληρὴ μάλιστα καὶ δίχως καμιά δικαίωση πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ, ἦταν τὸ μόνον μέσο γιὰ νὰ κυβερνήσουν τὴν ἡγεμονία τους, γιὰ ν’ ἀντιμετωπίσουν τὶς ἀπειρὲς δυσκολίες. Οἱ Ἀθηναῖοι μετάρησαν τὴ συμμαχία τους σὲ ἡγεμονία ἀφοῦ ἔγιναν πολιτισμένοι. Οἱ Σπαρτιάτες προσπαθοῦσαν, ἀφοῦ ἔγιναν ἡγεμόνες, νὰ ἐκπολιτιστοῦν καταφεύγοντας σὲ ἐξωτερικὰ καὶ τεχνητὰ στολίδια»⁴. Νομίζω πὼς ἂν δοῦμε κι αὐτὰ τὰ λόγια κάτω ἀπὸ τὸ πρίσμα τῆς ἐποχῆς ὅπου γρά-

1. Βλ. τὴ βιβλιογραφία τοῦ Βασίλη Λαοῦρδα, BS 12 (1971) τεῦχος 1.

2. Ὁ Ἰσοκράτης καὶ ἡ ἐποχὴ του, Ἀθήνα 1944, σ. 51.

3. Ἀθηνᾶ 51 (1941-1946) 94.

4. Ὁ Ἰσοκράτης καὶ ἡ ἐποχὴ του, σ. 53.

φτηκαν (1944), θά τὰ βροῦμε καί πάλι νά ξεδιαλύνονται σέ μιὰ σύγχρονη διάσταση: τή διαφορά ανάμεσα στους Γερμανούς τοῦ Τρίτου Ράιχ πού «λακώνιζαν» καί καυχιόνταν πῶς ἦταν ἀπόγονοι τῶν Σπαρτιατῶν καί τῶν Μακεδόνων καί στους Ἑγγλους πού ἐνσάρκωναν τὰ ἰδανικά τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας. Ὁ Λαούρδας μελετᾷ τὸν Ἴσοκράτη καί συγχρόνως τὸν μιμεῖται· τὴν τεχνικὴ πού ἀνέλυσε στὴ μελέτη του «Ὁ μύθος στὴν πολιτικὴ τοῦ Ἴσοκράτη» τὴν ἐφαρμόζει καί ὁ ἴδιος: χρησιμοποιοῖ τὸ μῦθο καί τὴν ἱστορία ὡς «παράδειγμα» γιὰ τὴ σύγχρονη δράση. «Μὲ τὴ χρῆση τοῦ μῦθου — λέει γιὰ τὸν Ἴσοκράτη—ἐκεῖνο, πού πρέπει νά γίνει, προβάλλεται στὸ παρελθόν, κι' ἔτσι ἡ ἀξία, πού ἔχει τὸ τετελεσμένο στὰ πανάρχαια χρόνια, ἀποδεικνύει πειστικά τὴν ἀλήθειαν ἐκεῖνου, πού προτείνεται νά γίνει»¹.

Στὰ χρόνια τῆς Κατοχῆς ὁ Λαούρδας γράφει μὲ σκοπὸ καθαρὰ παιδαγωγικὸ, προβάλλοντας συνεχῶς «τὸ μεγάλο αἴτημά μας, τὸ αἴτημα δημιουργίας νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ». Αὐτὸ γίνεται, νομίζω, πολὺ φανερό στὶς κριτικὲς καί στὰ δοκίμια πού δημοσιεύει αὐτὴ τὴν ἐποχὴ στὰ «Φιλολογικὰ Χρονικὰ» καί στὴ «Νέα Ἑστία». Ἡ αὐστηρὴ κριτικὴ πού κάνει στὴν «Αἰολικὴ Γῆ» τοῦ Βενέζη ξεκινᾷ ἀπὸ τὴ διαπίστωση ὅτι τὸ ἔργο δὲν ἀνταποκρίνεται στὶς ἀνάγκες τῆς ἐποχῆς: «Ὁ φανταστικὸς κόσμος στὴν “Αἰολικὴ Γῆ” εἶναι παραμῦθι γιὰ μικρὰ παιδιὰ. Ὅταν μάλιστα τὸν φτιάχνει ἕνας ὄριμος ἄνθρωπος μέσα στὴν Ἑλλάδα σ' αὐτὲς τίς ἀγριεὲς ὥρες, εἶναι κάτι χειρότερο...»². Παρόμοια ἀπογοήτευση νιώθει ὁ Λαούρδας καί μὲ τὸν ἥρωα τῆς «Ὀδύσσειας» τοῦ Καζαντζάκη, ὅταν ἀνακαλύπτει πῶς ὕστερα ἀπὸ τὴν περιπλάνησή του «σὲ χῶρες καί μορφὲς ζωῆς» δὲν ξαναγυρίζει «στὰ χῶματά του, στὸ ἔθνος του... Καὶ ἐνῶ ὁ Σολωμός, ἀφοῦ πῆρε ὅ,τι καλύτερο εἶχαν στὰ χρόνια του δυὸ ξένες χῶρες, ἤρθε καί στάθηκε μπροστὰ στὸ Μεσολόγγι, Σεῖς — γράφει στὸν Καζαντζάκη ὁ Λαούρδας — μείνατε στὰ ξένα»³.

Τὸ 1945, μὲ τὸ τέλος τῆς Κατοχῆς, ὁ Λαούρδας παίρνει θέση στὶς πολιτικὲς κοσμοθεωρίες τῆς ἐποχῆς του καί σημαδεύει ἔτσι ὀριστικὰ τὸ δρόμο τῆς πνευματικῆς του ἐξέλιξης. Στὴν ἀπάντησή πού ἀπευθύνει στὸν Παναγῆ Λεκατσᾶ σχετικά μὲ τὴν κριτικὴ τοῦ τελευταίου γιὰ τὸ βιβλίο του «Ὁ Ἴσοκράτης καί ἡ ἐποχὴ του» δίνει τίτλο «Ὁ ἱστορικὸς ὑλισμὸς καί ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία» καί γράφει: «Ὅπως ὁ κομμουνιστὴς μπροστὰ στὴν πολιτεία εἶναι ἀνελεύθερος, ἔτσι καί ὁ μαρξιστὴς εἶναι ἀνελεύθερος μπροστὰ στὴν ἱστορία... γι' αὐτὸ καί τοῦ διαφεύγει ὅ,τιδῆποτε δὲν ἐντάσσεται μέσα στὸ σχῆμα τῆς “πάλης τῶν τάξεων”»⁴. Ὁ Λεκατσᾶς δὲν μπορούσε, ἐπομένως, νά συλλάβῃ ἕνα τυπικὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ πνεύματος τῶν Ἑλλήνων, πού ἔχει ὡστόσο καίρια σημασία γιὰ τὴν κατανόηση τοῦ πολιτισμοῦ τους: τὸ ὅτι νοσταλγικὰ γυρίζουν πάντοτε στὰ «πάτρια» καί μυθικὰ ἀνάγουν «τὸ δέον, σὲ εἶναι κατὰ τὸ παρελθόν».

Ἐνάμεσα στὴν πρώτη καί σ' αὐτὴ πού θά ὀνομάσω δευτέρη περίοδο τῆς πνευματικῆς δραστηριότητος τοῦ Βασίλη Λαούρδα—ἀπὸ τότε δηλαδὴ πού ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα γιὰ τὴν Κρήτη (1947), ἔπειτα γιὰ τὴν Ὁξφόρδη καί ἀπὸ ἐκεῖ γιὰ τὴν Washington (1949), ὡς τὸν γυρισμὸ του στὴν Ἑλλάδα καί τὴν ἐγκατάστασή του στὴ Θεσσαλονικὴ (1954)—ὑπάρχει βέβαια τὸ στέρεο νῆμα τῆς συνέχειας, κλωσμένο πάντοτε μὲ τὴν ἐγνοια τῆς παιδείας καί τὸ δράμα τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ. Τὸ δράμα ὅμως αὐτὸ ἔχει τώρα ἀλλάξει προσανατολισμὸ: ἀπὸ τὴν κλασικὴ ἀρχαιότητα στράφηκε πρὸς τὴν Ὁρθοδοξία. Ἡ στροφὴ

1. Ἀθηνᾶ ἔ.ἀ. σ. 73.

2. Φιλολογικὰ Χρονικὰ 1 (1944) 86.

3. ΝΕ 34 (1943) 1338.

4. Φιλολογικὰ Χρονικὰ 3 (1945) 249.

δέν μπορεί, νομίζω, να δικαιολογηθῆ ἀπὸ ἐπιστημονικὴ μόνον ἄποψη, ἀπὸ τὸ γεγονός, δηλαδή, ὅτι τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ὁ Λαοῦρδας ἀφοσιώνεται στὴ μελέτη τῆς χριστιανικῆς γραμματείας. Θὰ πρέπει νὰ ὑπαγορευθῆ καὶ ἀπὸ μιὰ ἐντονη ψυχικὴ ἀνάγκη· γιατί ἐνῶ βλέπουμε πῶς ἀναγνωρίζει, πραγματικά, ὅτι δύο εἶναι οἱ συντεταγμένες τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἡ κλασικὴ κληρονομιά καὶ ἡ Ὁρθοδοξία, γιὰ μιὰ στιγμή τὸ πάθος του γιὰ τὴ δεύτερη φαίνεται νὰ τὸν παρασέρνῃ μονόπλευρα.

Ἄν χαρακτηρίζαμε τὴν πρώτη περίοδο (1932-1946) ὡς «περίοδο Συκουτρῆ», γιατί τὸ δρόμο τοῦ δασκάλου του συνεχίζει, ἡ δεύτερη περίοδος δίκαια, νομίζω, θὰ ὀνομαζόταν «περίοδος τῆς Ὁρθοδοξίας». Τὰ περισσότερα δημοσιεύματά του τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἀναφέρονται στὴ βυζαντινὴ ἐκκλησιαστικὴ γραμματεία· σ' αὐτό, θὰ ἔλεγε κανεὶς, δέν ἀποκλίνει ἀπὸ τὸ παράδειγμα τοῦ Συκουτρῆ· ἄλλωστε τὸ δηλώνει καὶ ὁ ἴδιος στὸν πρόλογό του στὴν ἐκδοση τῶν ὀμιλιῶν τοῦ Φωτίου: «Ὁ φιλόλογος, ὁ ὁποῖος παρουσιάζει σήμερον τὰς ὀμιλίας τοῦ Φωτίου, εἶχεν ἄλλοτε ἀσχοληθῆ με ρήτορα τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος, ὅτε δὲ τοῦ ἐγένετο ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Α. Friend ἡ πρότασις, νὰ συμμετάσχῃ εἰς τὰς περὶ Φωτίου ἐρεῦνας, ἦτο ἤδη ἔτοιμος ὑπὸ τὴν ἐννοίαν ὅτι ὡς Ἕλληνας φιλόλογος ἐνδιέφεροτο ζωντῶς διὰ τὴν κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν συνέχειαν καὶ περαιτέρω ἐξέλιξιν τῆς ἐλληνικῆς γραμματείας. Τὴν ἀδιάσπαστον ἄλλωστε ἐνότητα κλασσικῆς καὶ βυζαντινῆς γραμματείας τὴν εἶχεν ἤδη διδαχθῆ διὰ τοῦ παραδείγματος ὄλων τῶν παλαιότερων φιλολόγων εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ δὴ τοῦ Ἰωάννου Συκουτρῆ, τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου δέν εἶναι δυνατόν νὰ λείψῃ ἀπὸ τὸν παρόντα πρόλογον»¹. Ὁ Συκουτρῆς ὅμως μελέτησε τοὺς βυζαντινοὺς συγγραφεῖς ἀπὸ κριτικὴ καὶ μορφολογικὴ καθαρὰ ἄποψη, ἐνῶ συγχρόνως δέν δίσταζε νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι τὸ Βυζάντιο δέν συνέβαλε καθόλου στὴ διαμόρφωση τῆς νεοελληνικῆς ἐθνικῆς συνείδησης: «Ἡ Ἐκκλησία, ὁ ἐπίσημος τοῦ Βυζαντίου κληρονόμος, ἦτο, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς, ἀνίκανος νὰ δημιουργήσῃ ἐθνικὴν συνείδησιν... Ἀπὸ τὴν καθαρῶς βυζαντιανὴν παράδοσιν ἀσήμαντος ἦτο ἡ ἠθικὴ συμβολὴ πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἀνάστασιν (ὡς ἰδέαν καὶ ὡς δρᾶσιν) τοῦ 1821»².

Ἐντελῶς διαφορετικὴ πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα παρουσιάζεται τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἡ ἄποψη τοῦ Λαοῦρδα. Στὸ βιβλίον του «Θέματα Παιδείας», πού τυπώθηκε στὴν Washington στὰ 1953 με ὑπότιτλο «Ἐνα σχόλιο στὸν Παπουλάκο τοῦ Κωστῆ Μπαστιᾶ», φαίνεται καθαρὰ ἡ κλίση του πρὸς τὴν Ὁρθοδοξία, τὴν ὁποία θεωρεῖ θεματοφύλακα τῆς ἐθνικῆς κληρονομιάς, ἐνῶ συγχρόνως ρίχνει τὸ ἀνάθεμα στὸν Κοραῆ, «εἰσαγωγέα τῶν ἰδεῶν τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασης» καὶ στὸν Φαρμακίδη, ὁ ὁποῖος συνετέλεσε στὸ χωρισμὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδας ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο: «... Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας ἀκολουθώντας τὴ διδασκαλία τοῦ Φαρμακίδη πού συνεχίζει ἀκόμα σήμερα νὰ τὴν ἀκολουθῆ, ἔχασε τὴν ὑψηλὴ οἰκουμενικὴ σκοπιὰ πού θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ἂν ἦταν μέλος τοῦ Πατριαρχείου καὶ στὸ τέλος ἐγίνετο ὄργανο τῆς πολιτείας, ἕνα ἀπλῶς τμήμα τοῦ κρατικοῦ οργανισμοῦ ὅπως ὁ στρατὸς ἢ οἱ διπλωματικὲς ὑπηρεσίες... Ἡ ἀδυναμία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδας νὰ συμβάλῃ στὴν καλλιέργεια τῶν ὀρθοδόξων παραδόσεων μέσῳ τῆς παιδείας ὀφείλεται σ' αὐτὴ τὴν ἀρχικὴ ἀντιπνευματικὴ καὶ ἐπαναστατικὴ τῆς θεμελίωσις. Ὅταν ἕνας πνευματικὸς ὀργανισμὸς ἰδρύεται ὡς ἀρνησιμὸς τῶν παραδόσεων, δέν μπορεί ἔπειτα νὰ μιλήσῃ γιὰ παραδόσεις καὶ πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὸ νὰ μιλήσῃ, νὰ ἐμφορῆται ἀπὸ παραδόσεις.

1. Φωτίου Ὁμιλίας, Θεσσαλονίκη 1959, σ. 1'.

2. Ἐπιλεγόμενα στὸ βιβλίον τοῦ Th. Zieliński, Ἡμεῖς καὶ οἱ ἀρχαῖοι (= Μελέται καὶ ἄρθρα, σ. 97, 99). Πρβ. Β. ΛΑΟΥΡΔΑ, Ἰωάννης Συκουτρῆς. Ἡ φιλολογία ὡς αἵρεσις βίου, ΝΕ 63 (1958) τεύχ. 738, Ἀφιέρωμα στὸν Ἰωάννη Συκουτρῆ, σ. 459.

“Αν σήμερα, άντι νά γίνεται λόγος στά σχολεία τής ‘Ελλάδας γιά τούς πατέρες τής εκκλησίας και γιά τούς βυζαντινούς ύμνωδούς, γίνεται άνεμολογία γιά τό Λυσία και τό Θεόκριτο, τούτο είναι συνέπεια τής διδασκαλίας τού Φαρμακιδή»¹.

‘Ο Λαούρδας άναλύει τήν κατάσταση τής παιδείας στην ‘Ελλάδα και επισημάνει τρείς, βασικά, παράγοντες στους όποιους όφείλεται ή απόκλιση από τήν έθνική παράδοση, δηλαδή από τήν παράδοση τής ‘Ορθοδοξίας: είναι «οί Βαυαροί, οί ‘Αττικισταί και οί δημοτικισταί τού ‘Εκπαιδευτικού ‘Ομίλου... Είς τό σύνολόν των, και από τήν άποψιν τών σκοπών τής παιδείας, και αί τρείς αύται κινήσεις συντελέσαν, ώστε ή παιδεία μας νά στηρίζεται, άφ’ ενός μέν επί τής κλασσικής, άφ’ έτέρου δέ επί τής εντέχνου νεοελληνικής παράδοσεως. ‘Η εικών ή όποία δημιουργείται από τόν τρόπον αυτόν τής σκέψεως είναι ότι ή ‘Ελλάς έχει δύο μεγάλας πολιτιστικές αξίας εις τήν ιστορίαν της, τās όποίας προβάλλει μέσω τής παιδείας: Τήν αρχαίαν λογοτεχνίαν και τήν νεοελληνικήν λογοτεχνίαν, όπως τήν έδημιούργησε ή όπως τήν κρίνει ή εκπαιδευτική μεταρρύθμισις...»². Γιά νά ξαναβρῆ ό ‘Ελληνισμός τήν οικουμενική του άκτινοβολία είναι άνάγκη, πιστεύει ό Λαούρδας, «νά άνασχηματίσωμεν τās βάσεις τής παιδείας μας». Στή θέση τής ξενόφερτης (άπό τή Γερμανία τού 19ου αιώνα) κλασσικής μας παιδείας νά δημιουργήσουμε «έλληνική», όπως τήν όνομάζει, παιδεία, πού θά στηρίζεται τόσο στην κλασσική όσο και στη χριστιανική παράδοση και θά συνδέη έτσι τήν ‘Ελλάδα μέ τήν ούμανιστική Δύση από τή μιá μεριά και μέ τή χριστιανική ‘Ανατολή από τήν άλλη. Συγκεκριμένες προτάσεις γιά τó πώς μπορεί νά εφαρμοσθῆ στην πράξη ή θεωρία του γιά μιá «έλληνορθόδοξη» παιδεία μās έδωσε ό Λαούρδας στά πέντε «Δοκίμια περι έλληνικής παιδείας», δημοσιευμένα στον 13ο τόμο τής «Έλληνικής Δημιουργίας».

‘Η τρίτη περίοδος τής πνευματικής δραστηριότητας τού Βασίλη Λαούρδα διαρκεί δεκαεφτά όλόκληρα χρόνια: από τήν ήμέρα πού έγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη και άνέλαβε τή διεύθυνση τού νεοσύστατου ‘Ιδρύματος Μελετών τής Χερσονήσου τού Αίμου τής ‘Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών (1954) ως τήν ήμέρα τού θανάτου του (19.3.1971). Δεκαεφτά χρόνια αφιερωμένα στη Θεσσαλονίκη, στον ‘Αγιο Δημήτριο, στον Μακεδονικό ‘Αγώνα: αύτή είναι ή «μακεδονική περίοδος» τού Βασίλη Λαούρδα, ή έποχή πού τόν είχαμε κοντά μας και νιώθαμε περήφανοι πού είχε ριζώσει έδω, στον τόπο μας. Γιατί άν και ή καταγωγή του βαστούσε από άλλου (ό πατέρας του ήταν από τά ‘Εφτάνησα, ή μάνα του από τήν Κρήτη, και ό ίδιος είχε γεννηθῆ στον Πειραιά), ή αλήθεια είναι ότι στη Μακεδονία απέδωσε τά τροφεία πού όφείλονται σέ πραγματική μητέρα.

Δύο είναι οί έλληνικές χώρες μέ τις όποιες ό Λαούρδας συνδέθηκε ιδιαίτερα: ή Κρήτη και ή Μακεδονία. Και οί δύο έγιναν πόλοι έλξεως τών ενδιαφερόντων του και έπίκεντρα τής συγγραφικής του δραστηριότητας. Στο σύντομο διάστημα πού έμεινε στην Κρήτη έλαβε ένεργό μέρος στη σύσταση τής ‘Εταιρείας Κρητικών Μελετών και ύπήρξε από τούς πρώτους και πιό πιστούς συνεργάτες τού περιοδικού της «Κρητικά Χρονικά». ‘Η Κρήτη βρίσκεται επίσης στη βάση τού δεσμού του μέ τó έργο τού Παντελή Πρεβελάκη: «Στήν Κρήτη... Μακριά από κεῖθ’ εγνώμισα ταῖς φύχταις μου κι εβγήκα», είναι οί στίχοι τού Σολωμού πού βάζει ό Λαούρδας ως προμετωπίδα στην κριτική του γιά τόν Πρεβελάκη, τόν όποιο θεωρεῖ, πρώτα άπ’ όλα, άξιο τέκνο τής πατρίδας του: «...ή Κρήτη και ως γῆ και ως ιστορία είναι περιοχή πού μόνο οί πολὺ άξιοι μπορούνε νά τήν πλησιάσουν...»³.

1. Θέματα Παιδείας, Washington 1953, σ. 27.

2. ‘Ελληνική παιδεία, ‘Ελληνική Δημιουργία 12 (1953) 692.

3. Παντελής Πρεβελάκης, ‘Αγγλοελλ. ‘Επιθεώρηση 2 (1946-47) 147.

Τῆ Θεσσαλονίκη, τῆ δευτέρῃ του πατρίδα, ὁ Λαούρδας τὴν πλησίασε πρῶτα μέσα ἀπὸ τὰ βυζαντινὰ κείμενα: ἀπὸ τοὺς βίους, τὶς ἐπιστολές καὶ τὰ ἐγκώμια τῶν ἐπιφανῶν τέκνων τῆς καὶ ἀπὸ τὰ ἐγκώμια τοῦ πολιοῦχου τῆς Μεγαλομάρτυρος Δημητρίου. Ὄταν ἐγκαταστάθηκε τελικὰ σ' αὐτήν, ἔκανε αὐτὸ ποὺ κάνουν ἀνεκάθεν στὴν Ἑλλάδα οἱ φιλοπάτριδες λόγιοι: ἔριξε τὸ σύνθημα «νὰ γνωρίσουμε τὸν τόπο μας». Ὡς διευθυντῆς τοῦ I.M.X.A. ὀργάνωσε διαλέξεις καὶ συμπόσια μὲ θέματα ποὺ ἀφοροῦσαν τῆ Θεσσαλονίκη καὶ τῆ Μακεδονία γενικότερα, καὶ φώτιζαν κάθε φορά καὶ μιὰ διαφορετικὴ πλευρὰ τῆς ἱστορίας τους· π.χ. μιὰ σειρά διαλέξεων μὲ θέμα «Ἡ Θεσσαλονίκη τὸν 14ο αἰώνα», «Συμπόσιο γιὰ τὴν ἀρχαία Μακεδονία», διαλέξεις γιὰ τὶς σύγχρονες μακεδονικὲς πόλεις κτλ. Ἡ σπουδαιότερη ὁμῶς προσφορά του ἦταν ὅτι ἀνέλαβε νὰ παρουσιάσῃ στὸ μακεδονικὸ κοινὸ ἓνα λαμπρὸ ἀλλὰ ἄγνωστο, στὶς λεπτομέρειές του, κεφάλαιο τῆς σύγχρονης ἱστορίας του, τὸν Μακεδονικὸ Ἀγῶνα: «Τὴν 23ην Νοεμβρίου 1957 ὑπὸ τοῦ Ἰδρύματος Μελετῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου ἐτελέσθη ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν Φιλολογικὸν Μνημόσυνον διὰ τὴν Πηνελόπην Στ. Δέλτα»¹. Μὲ τὸ φιλολογικὸ αὐτὸ μνημόσυνο ἡ Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν κήρυξε τὴν ἔναρξιν τῆς ἐπιστημονικῆς ἐκστρατείας τῆς γιὰ τὴ συγκέντρωση τοῦ ὕλικου, τὴν ἔρευνα, τὴ δημοσίευση καὶ τὴ διάδοση στὸ εὐρύτερο κοινὸ τῆς ἱστορίας τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνα. Ὁμιλητῆς στὸ μνημόσυνο καὶ πρωτεργάτης τῆς ἐκστρατείας αὐτῆς ἦταν ὁ Βασίλης Λαούρδας.

Παράλληλα ὡστόσο μὲ τὰ ἱστορικὰ καὶ ἔθνικα κυρίως ἐνδιαφέροντά του τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, ὁ Λαούρδας δὲν παύει νὰ καλλιεργῇ καὶ τὴν παλιά του σχέση μὲ τὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία. Δὲν πρόκειται, ὅπως θὰ μπορούσε ἴσως νὰ πῆ κανεὶς, γιὰ παρέκκλιση ἀπὸ τὸ κύριο ἔργο του, οὔτε γιὰ πολυμέρεια, στὴν ὁποίαν ἀποδίδεται συνήθως ἀρνητικὴ σημασία. Ὁ Λαούρδας ἀντιμετωπίζει τὴ λογοτεχνία μας σὲ συνάρτηση μὲ τὴ σύγχρονη ζωὴ καὶ τὰ προβλήματά της καὶ αὐτὸ τὸν ἐνδιαφέρει κυρίως ὡς ἱστορικόν: προσπαθεῖ νὰ διακρίνῃ μέσα στὰ ἔργα τῆς λογοτεχνίας τὴν ἀπάντηση ποὺ δίνουν οἱ πνευματικοὶ ὁδηγοὶ τοῦ ἔθνους στὸ πάντοτε ἀνοιχτὸ πρόβλημα τοῦ προσανατολισμοῦ τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ².

Ἀπὸ τὸ 1960 ὁ Λαούρδας ἐπωμίζεται καὶ τὴν ἐκδοσὴ τοῦ ξενόγλωσσου περιοδικοῦ τοῦ I.M.X.A. «Balkan Studies», γιὰ τὸ ὁποῖο ἐξασφαλίζει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὴ συνεργασία πολλῶν ξένων ἐρευνητῶν. Ἡ δραστηριότητά του, ποὺ προχωρεῖ μὲ συνεχῶς αὐξανόμενον ρυθμὸ, καθὼς καὶ οἱ προσωπικὲς του σχέσεις μὲ πολλοὺς ἐπιστήμονες, κυρίως τοῦ ἐξωτερικοῦ, δίνουν στὸ Ἰδρυμα ποὺ διευθύνει ἓνα διεθνὴ χαρακτῆρα. Καὶ ἐνῶ ὁ σκοπὸς τοῦ Ἰδρύματος εἶναι αὐστηρὰ ἔθνικός, οἱ δημόσιες σχέσεις του ἀναπτύσσονται πάνω σὲ ἓνα εἰλικρινές, ἐπιστημονικὸ καὶ ἐντελῶς ἀμερόληπτο ἐπίπεδο. Τὸν τόνο τὸν δίνει ὁ ἴδιος ὁ Λαούρδας, καὶ τὸ μυστικὸ του εἶναι ἀπλό: ἀγαπᾷ τοὺς ἀνθρώπους ἀνεξάρτητα ἀπὸ αὐτὸ ποὺ πρεσβεύουν, ἀναγνωρίζει τὴν ἀξιόλογη προσφορά ἀνεξάρτητα ἀπὸ προσωπικὲς συμπάθειες καὶ πολιτικὲς τοποθετήσεις καὶ πιστεύει στὸν διάλογο, ὄχι στὸν δογματισμὸ. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς φίλους του βρίσκονται ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά τοῦ Ἀτλαντικοῦ, στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες, ὅπου ὁ Λαούρδας ἔζησε, μαζὶ μὲ τὴ γυναῖκα του, δύο ἀπὸ τὰ δεκαεφτά χρόνια τῆς «μακεδονικῆς» ἐποχῆς του: τὸ 1961-62 ὡς ἐπισκέπτης καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Νέας Ὑόρκης καὶ τὸ 1966-67 ὡς καθηγητῆς τοῦ Ἰνστιτούτου Ἀνθρωπιστικῶν Ἐρευνῶν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Wisconsin. Ἀπὸ τὰ ταξίδια του τὸ ζεῦγος Λαούρδα γύριζε πάντοτε πλουσιότερο σὲ ἀνθρώπινες σχέσεις, καὶ τὸ τραπέζι τους ἦταν κάθε φορὰ ὄλο καὶ πιὸ γεμάτο, ὄλο καὶ πιὸ συχνά, ἀπὸ φίλους ἀπὸ ὅλοκληρο τὸν κόσμο.

1. Ἡ Πηνελόπη Δέλτα καὶ ἡ Μακεδονία, Θεσσαλονίκη 1958.

2. Βλ. π.χ. Ideas and Ideals in Contemporary Greek Literature, BS 9 (1968) 155-166.

Όταν έφευγα, φοιτήτρια άκόμη, τὸ 1956, γιὰ τὶς Ἑνωμένες Πολιτείες τῆς Ἀμερικῆς, ὁ Βασίλης Λαούρδας μοῦ χάρισε, γιὰ νὰ πάρω μαζί μου, τὸν «Συνέκδημον τοῦ Ὁρθόδοξου, ἤτοι βιβλίον προσευχῶν περιέχον: τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀκολουθίας τῶν Κυριακῶν, τῶν κινητῶν καὶ ἀκινήτων ἑορτῶν τοῦ ὄλου ἔνιαυτοῦ καὶ πασχάλια». Πολλὰ χρόνια ἀργότερα, τὸ 1969, μοῦ χάρισε μιὰ πρόσφατη μικρὴ μελέτη του μὲ τίτλο «Ἡ διαλεκτικὴ τοῦ Τριφιδίου». Τὴ διάβασα καὶ ξαναπῆρα στὰ χέρια μου τὸν «Συνέκδημο». Ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τοῦ Λαούρδα, τὸν εἶδα τώρα σὰν μιὰ μεγαλειώδη σύνθεση τῆς θρησκευτικῆς ἐμπειρίας τοῦ χρόνου, ἡ ὁποία ὀφείλεται στὴ σοφία τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ στὴν πρόθεσή τους νὰ διδάξουν καὶ νὰ καθοδηγήσουν τὸν λαό. Αὐτὴ τὴ σχέση λαοῦ καὶ λογίων, λαοῦ καὶ τῶν πνευματικῶν του ὀδηγῶν μέσα στὸν μακραίωνα βίον τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ὁ Λαούρδας τὴ χρησιμοποιεῖ στὰ τελευταῖα του δημοσιεύματα ὡς πλαίσιο, μέσα στὸ ὁποῖο ξαναποθετεῖ τὰ ἀγαπημένα του θέματα τῆς βυζαντινῆς γραμματείας, τοὺς βίους τῶν ἁγίων, τοὺς ὕμνους καὶ τὶς ἀκολουθίες τῆς Ἐκκλησίας. Ὅταν, στὰ 1952-53, ἀρθρογραφοῦσε γιὰ μιὰ ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμιση μὲ βάση τὴν ὀρθόδοξη ἑλληνικὴ παιδεία, τὸ ἐπιχειρήματά του γιὰ τὴν εἰσαγωγὴ στὸ σχολικὸ πρόγραμμα τῶν βίων τῶν ἁγίων καὶ βυζαντινῆς ὑμνογραφίας μαρτυροῦσαν πρῶτα ἀπ' ὅλα τὸν μεγάλο του ἐνθουσιασμό: «Ἡ ἀγάπη γιὰ τὰ τραγούδια τοῦ Θεόκριτου εἶναι ζήτημα προσωπικῆς εὐαισθησίας, εἶναι ὅμως θέμα ζωῆς ἢ θανάτου νὰ ἀγαπᾷ κανεὶς ἢ νὰ περιφρονῇ τοὺς ὕμνωδούς τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδοξίας»¹. Στὰ τελευταῖα του ὅμως μελετήματα, καὶ κυρίως σ' αὐτὸ πού ἔχει τίτλο «Διανοούμενοι, λόγιοι καὶ γραφειοκράτες στὴ βυζαντινὴ κοινωνία»², οἱ βίοι τῶν ἁγίων καὶ οἱ ὕμνοι ἀντιμετωπίζονται κάτω ἀπὸ τὸ πρίσμα τῶν σχέσεων δασκάλων καὶ μαθητῶν, λαοῦ καὶ ἐκκλησίας: «...πολλὰ χωρία στοὺς βίους τῶν ἁγίων ἀποτελοῦν ἐνδιαφέρουσες μαρτυρίες γιὰ τὶς σχέσεις μεταξύ δασκάλων καὶ μαθητῶν στὴν βυζαντινὴ ἐποχὴ. ...Σπουδαιότερη ἀπὸ τὴν κλασικὴ φιλολογία καὶ τὶς θεολογικὲς μελέτες ἢ τὴ θέση τῶν διανοουμένων στὴ βυζαντινὴ γραφειοκρατία εἶναι ἡ βυζαντινὴ θρησκευτικὴ ποίηση. Μιὰ μελέτη τῆς βυζαντινῆς κοινωνίας πού θὰ παρέλειπε νὰ ἀναφερθῇ στὴ στενὴ σχέση μεταξύ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ λαοῦ θὰ κατέληγε σὲ μιὰ πολὺ ἀνεπαρκῆ εἰκόνα τῆς βυζαντινῆς παιδείας... Ἡ σπουδαιότητα τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν ποιημάτων εἶχε ἤδη γίνῃ ἀντιληπτὴ ἀπὸ τοὺς βυζαντινοὺς καλλιτέχνες, οἱ ὁποῖοι σὲ ἀρκετὲς περιπτώσεις ἀπέδωσαν τὰ ποιήματα μὲ εἰκόνες... καὶ αὐτὸ μὲ φέρνει σὲ μιὰν ἀκόμη συμβολὴ τῶν βυζαντινῶν διανοουμένων — στὸ εἰκονογραφικὸ πρόγραμμα τοῦ διακόσμου τῶν ἐκκλησιῶν... Οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς ἤθελαν νὰ διδάξουν τὸν λαὸ τους... αὐτὴ ἡ γραμματεία ἀποτελοῦσε τὴν ἔκφραση τῆς πεμπτουσίας τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, μιᾶς αὐτοκρατορίας πού δὲν στηριζόταν σὲ φυλετικούς, κοινωνικοπολιτικούς ἢ γεωγραφικούς ὁρους, ἀλλὰ σὲ πνευματικὲς ἀρχές, γιὰ τὶς ὁποῖες ἦταν ἀπαραίτητὴ ἡ στενὴ συνεργασία τῶν διανοουμένων μὲ τὴ διοίκηση».

Ἡ μελέτη τοῦ Λαούρδα γιὰ τοὺς διανοουμένους καὶ τοὺς γραφειοκράτες τῆς βυζαντινῆς κοινωνίας δείχνει πόσο πολὺ ἔχει προχωρήσει ὁ συγγραφέας τῆς στὴν ἱστορικὴ σύνθεση, μὲ βάση ὄχι τὶς πληροφορίες, οὔτε τὸν πρῶτο ἐνθουσιασμό, ἀλλὰ τὸν στοχασμό. Φανερώνει ἀκόμα ἢ μελέτη αὐτὴ τὸν ἄνθρωπο πού δὲν ἀποσυνδέει τὴν ἐπιστῆμη του ἀπὸ τὴ ζωὴ, ἀλλὰ γονιμοποιεῖ τὴν ἐπιστημονικὴ του σκέψη μὲ τὴν καθημερινὴ ἐμπειρία καὶ

1. Θέματα Παιδείας, σ. 21.

2. Intellectuals, Scholars and Bureaucrats in the Byzantine Society, Κληρονομία 2 (1970) 282, 287, 288, 289.

χρησιμοποιεί, αντίστροφα, τή θεωρία για να άντεπεξέλθη στην πραγματικότητα τής ζωής. Στην τύχη τών διανοομένων τής βυζαντινής αυτοκρατορίας ο Λαούρδας βλέπει μιά ιστορία πού έπαναλαμβάνεται· και με τή στρατηγική πού έχει αναπτύξει από τά νεανικά του χρόνια αναφέρεται και πάλι στα προβλήματα του παρόντος μέσα από τά ανάλογά τους στο παρελθόν: «Γενικά, οί διανοούμενοι ήταν μονίμως αντίθετοι με τόν τρόπο με τόν όποιον ή διοίκηση, τó Παλάτι και ó Στρατός μεταχειρίζονταν τόν βυζαντινό λαό»¹.

ΑΛΚΗ ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ - ΝΕΣΤΟΡΟΣ

Στίς 21 Νοεμβρίου 1971 πέθανε ό όμότιμος καθηγητής τής Φιλοσοφικής Σχολής Θεσσαλονίκης ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΓΙΕΡΟΣ, τακτικός καθηγητής τής Ιστορίας τής Φιλοσοφίας από τó 1948-1958.

1. *Ε.ά. σ. 286-287.